

Fagorganisasjonens problemstilling i dag

Taler

Gunnar Ousland

Sted

Oslo

Omstendigheter

Innledning på LOs representantskapsmøte

- 1 Jeg vil ta mitt utgangspunkt i de politiske partienes fellesprogram og programutkastet fra firemanns-komiteen, som danner grunnlaget for fellesprogrammet.
- 5 Det norske Arbeiderpartis arbeidsprogram er en videreføring av fellesprogrammet, og der er intet motsetningsforhold her. Det utkast til «Retningslinjer for gjenoppbyggingen og demokratiseringen av vårt næringsliv», som sekretariatet har lagt fram for møtet her, knytter seg også nøye til fellesprogrammet. Det er derfor all grunn til å feste oppmerksomheten ved
- 10 dette program, som i seg selv markerer en milepel i den politiske utvikling i vårt land.

- Mulighetene for å skape et slikt program var lagt til rette ved alle gode nordmenns samling om frihetskampen under okkupasjonen. Aldri før i norsk
- 15 historie var klassene og menneskene rystet sånn om hverandre. Noen hver hadde måttet ta valget mellom de verdier, som en kunne skille seg ved og de som var helt umistelig og som en kunne ofre livet for. Arbeidsgivere og arbeidere, bønder og fiskere, alle fikk de den store og avgjørende opplevelse at det som samlet oss var langt større og avgjørende enn det som skilte, og derfor kunne vi
 - 20 tross all klasseforskjell stole fullt ut på hverandre.

- Denne verdenskrigen sto ikke bare om nasjonal frihet. Det var det svarteste og uhyggeligste tyranni, som truet hele menneskeslekten med et nytt slaveri, som var langt verre enn noensinne før i verdenshistorien. Derfor førte selve
- 25 frihetskampen oss fram til en dypere og mer almen erkjennelse av at alle mennesker uten unntakelse har rett til en fri og trygg tilværelse uten nød, frykt og tvang. Dermed måtte også forutsetningen være skapt for en større

30 samfunnssolidaritet enn noensinne før. Om der ikke var enighet om å bygge opp et sosialistisk samfunn, så kunne der skapes en bred samling om en utvikling fram til et sosialt samfunn med trygghet for alle og et begynnende økonomisk demokrati.

35 En var nok klar over at når freden kom ville de gamle motsetninger våkne til live igjen. Men på samme måte som frihetsverket på Eidsvoll brøt med det politiske enevelde og skapte fri bane for den store demokratiske hundre-års utvikling, på samme måte skulle frigjøringa nå åpne vegen fram til det økonomiske demokrati med trygghet for alle.

40 Det var da også en del forarbeider som en kunne bygge på. Blant våre folk i London og Sverige og dessuten i fengsler, var det utarbeidet programutkast. Og Landsorganisasjonen hadde dessuten gjennom den såkalte blåboka pekt på en rekke framtidsoppgaver. Frihetsfrontene i de andre land var også sterkt opptatt med programdiskusjoner, som viste at gamle konservative skranker holdt på å
45 ramle overende.

Alle programutkast som behandlet forholdene i vårt eget land, gikk ut på at det nå var mulighet for å skape enighet mellom partiene om et vidtgående gjenoppbyggingsprogram på sosial og demokratisk basis.

50 Under disse forutsetninger og med sånne forarbeider var det at firemannskomiteen gikk til sitt arbeid.

Det var også preget av den utvidede samfunnssolidaritet, som var skapt under
55 frihetskampen, og som bl. a. fant sitt uttrykk i firemannskomiteens sluttsats:

«Med hele den moralske kraft og ukuelige seiersvilje, som har preget vårt folks frihetskamp, går vi inn for den store samlede oppgave å utrydde fattigdommen, klasseforskjellen og uvitenheten. - Sammen vil vi vinne freden.»

60 Jeg skal ikke fortape meg i en utredning av hele fellesprogrammet Jeg skal bare holde meg til det som legger grunnvollen til rette for sekretariatets forslag, og som vil sikre dette en rask gjennomføring. Programmet inneholder en rekke erklæringer, som deretter låses fast i konkrete programpunkter.

65 Hovedsaken ved hele programmet kan en si er dette at det gir uttrykk for en ny

felles erkjennelse av de økonomiske livs oppgaver, og at det helt bryter staven over det gamle liberalistiske «lasse-faire»-systemet.

70

Legg merke til den første hovederklæring:

Alle arbeidsføre skal ha rett og plikt til arbeid.

75 Og videre står det på et annet sted: «Ingen arbeidsledighet må tåles». Her erkjenner altså samfunnet sin ubetingede moralske og juridiske forpliktelse til å skaffe arbeid nok til enhver tid.

80 Hvis et samfunn tar den fulle konsekvens av denne programpost, så må det med hele sin kraft gå direkte inn for en samordning og regulering av både offentlige og private produktivkrefter, slik at det krav som er satt opp til enhver tid kan oppfylles.

85 Programmet tar også disse konsekvenser. Avdelingen om den økonomiske politikk innledes med følgende erklæring:

«Oppgaven for vårt næringsliv og all økonomisk virksomhet i landet er å skape arbeid for alle og økt produksjon, så en gjennom rettferdig fordeling av resultatene kan gi alle gode kår.»

90

Dette er tydelig tale som ingen kommentar behøver og som godt kunne overføres direkte i et sosialistisk arbeidsprogram.

95 Men programmet går også videre og sier noe om hvordan det skal skje. Og her er vi ved det avgjørende punkt. Der er skapt begynnelsen til en demokratisk forfatning i næringslivet. Uten en slik forfatning ville vi vært blitt stående ved erklæringen, som riktignok er bindende i dag for partiene, men som etter hvert vil bli gjenstand for fortolkninger. Forfatningen derimot skaper en ramme for den demokratisering av næringslivet, som skal foregå, og den slipper de nye, byggende krefter til på et felles grunnlag, som må føre hele vårt økonomiske liv fram til et langt større samfunnsansvar. Det vil uvegerlig bli ledet inn på en sosial linje, hvis ikke hele programmet skulle bli brutt ved et nytt reaksjonært framstøt.

105 Derfor har denne del av programmet den aller største betydning for hele den

demokratiske utvikling i vårt land.

Programmet sier nemlig at vårt samfunn skal

110

«føre en effektiv og målbevisst økonomisk politikk med dette formål (det foran nevnte) for øye og nytte ut all privat og offentlig virkelyst, initiativ og foretaksomhet fullt ut i tillitsfullt og planmessig samarbeid mellom Staten og de private interesser.»

115

Ingen, som leser dette, kan nekte for at hermed er planøkonomien lyst i kull og kjønn i norsk politikk med samtlige partiers godkjenning. I seg selv er dette skjedd allerede ved erklæringen om at alle skal skaffes arbeid. Men her trekkes konsekvensen klart og tydelig i direkte anvisning på hva samfunnet må gjøre.

120

Men det stanser ikke med dette. De forfatningsmessige organer som den begynnende demokratisering behøver gis der klare vedtak om. Først skal «sentraladministrasjonen omorganiseres og utstyres med de nødvendige organer for denne oppgave.»

125

Det betyr at hele regjeringsapparatet, departementene, direktoratene m. v. må innstilles på denne nye hovedoppgave for vårt samfunn. Her står vi sikkert overfor et betydelig opprydnings- og nyskapningsarbeid. Uten å si noe nedsettende om det nåværende departementsvesen, så vil en nok snart bli klar over at det trenger en fornyelse og en omgruppering for på en praktisk, lettvtint og effektiv måte å kunne ta fatt på den stimulering, samordning og regulering av det økonomiske liv som må til om det helt ut skal oppfylle det mål som programmet har satt: «Å skape arbeid for alle og økt produksjon, så en gjennom en rettferdig fordeling av resultatene kan gi alle gode kår.»

135

Men den egentlige nye demokratiske forfatning for næringslivet begynner med Samarbeidsrådet, som skal være regjeringens rådgiver i økonomiske, finansielle og næringspolitiske spørsmål.

140

Dette rådet skal bestå av representanter, som oppnevnes av regjeringen blant folk som er pekt ut av næringslivets og arbeidernes egne organisasjoner og av representanter for staten.

Her er vi inne på den tredelte representasjon, som bygger på maktfordelingen i

dag, men som allikevel legger tyngdepunktet til den sosiale, den samfunnsmessige side.

150 Samarbeidsrådet skal i intimt samråd med regjeringen se vårt økonomiske liv som en helhet. Det er næringslivets store samfunnsfunksjoner som skal være det styrende prinsipp for rådet, både når det gjelder finansierings- og produksjonsspørsmål.

155 Vårt samfunn går ut fra at all privat virksomhet vil gå inn for en storstilet utvikling av produksjonen til hele samfunnets beste, og at den rene profittinteresse blir satt tilside for plikten til å løse den store samfunnsoppgave «å skape arbeid for alle og øket produksjon, så en gjennom rettferdig fordeling kan gi alle gode kår.» Vårt samfunn vil etter fellesprogrammet støtte enhver privat virksomhet, som loyalt oppfyller disse forpliktelser. Men overfor dem 160 som saboterer vil det forbeholde seg å gripe inn.

Programmet går også et skritt videre.

165 Både produksjon og omsetning har i vårt land allerede lenge før krigen vært i høy grad bransjeledet. Lenge før krigsforholdene skapte pris- og produksjonsreguleringer, hadde næringene selv ved sine bransjeutvalg gjennomført et betydelig stykke planøkonomi. Den frie konkurranse fra 70-80-årene var over alt erstattet av bransjeavtaler, som mer eller mindre fullkomment regulerte forholdene. Trustrådet hadde da også godkjent disse avtaler, som var 170 nødvendige for å komme over fra kaos til mer plan og orden i det økonomiske liv. Her er det da fellesprogrammet griper inn med sin demokratisering. Det bestemmer at disse bransjeutvalg ikke lenger ensidig skal bestå av representanter for næringenes innehavere, men at de heretter skal sammensettes av representanter både for næringenes innehavere, arbeidernes og funksjonærenes 175 organisasjoner og staten. At vi her er inne på et ganske betydningsfullt ledd i demokratiserings- og sosialiseringsprosessen sier seg selv.

Men ingen betydningsfull demokratisering kan bare skje fra oven. Den må også føres fram fra grunnen av - i den enkelte bedrift, på selve arbeidsplassen. 180

Og her er det da at programmet slår fast at der ved de enkelte bedrifter skal

«opprettes rådgivende produksjonsutvalg av arbeidere, arbeidsgivere og

185 funksjonærer for å øke interessen for å fremme den mest effektive produksjon, en god bedriftshygiene og yrkesopplæring.»

Betegnelsen produksjonsutvalg er lånt fra krigstiden, hvor der især i U.S.A. har vært en flerhet slike utvalg som har gjort en utmerket innsats.

190

Det er meningen å skape en fellesrepresentasjon hvor både arbeiderne og bedriftsledelsen skal gå sammen om å finne rådbøter til en raskere og bedre utvikling av industrien, og for å skape en trygg og sunn og trivelig arbeidsplass og en bedre yrkesopplæring. Partene skal ikke i disse utvalg først og fremst tenke
195 på sine egne separatinteresser eller hvor meget hver enkelt part kan få ut av bedriften som sin særfordel. I produksjonsutvalget skal vi forsøke å tenke industrielt og søke å skape et større og sikrere arbeidsliv til gagn for hele samfunnet.

200 Det er i dag ikke bedriftsherregevinsten som er den vesentligste hindring for at alle kan få gode kår. Den har vi nemlig allerede i stor utstrekning lagt beslag på gjennom skatter og prisreguleringer. Vi må ha en større produksjon, den mest effektive og moderne kvalitetsproduksjon på alle områder for å nå fram til en almen høyere levestandard. Derfor må nå fagorganisasjonen gjennom
205 produksjonsutvalgene, bransjeutvalgene og samarbeidsrådet gå inn for denne hele arbeiderbevegelsens hovedoppgave under gjenoppbyggingen.

Noen vil kanskje undres over at vi ikke har lagt større vekt på en øyeblikkelig sosialisering, og vil henviser til det engelske arbeiderpartis krav om kullgruvene og Englands Bank. Vi blir derfor nødt til å se litt på norsk næringsliv og hva der
210 allerede er nasjonalisert eller sosialisert på forskjellig vis. Hva kullgruvene er for England med drivkraft, varme o.s.v. - det er den elektriske krattutbygging hos oss. Den alt overveiende kraftforsyning er overtatt av kommunene, fylkene og staten. Den øvrige er konsesjonsbelagt og under hjemfallsrett med unntakelse av
215 noen få kraftverker. Alle store gassverker drives av kommunene.

Hva transporten angår så er alle jernbaner statsforetagender, alle bilruter er under konsesjonsplikt, og driften er dels kommunal, stats- og fylkesvis eller privat. Kystrutene er dels fylkesforetagender, bygdeselskaper eller private.
220 Lufttrafikken er under nyordning, og vil antagelig bli drevet av et blandet offentlig og privat selskap. Om disse forhold sier programmet at der «må utarbeides en landsplan for samarbeid mellom våre kommunikasjoner: Båt, bil,

bane og fly med sikte på våre næringers transportbehov og på reisetrafikken.»

225

Går vi så over til jordbruk og fiskeri så var der i de siste årene før krigen skjedd en stor utvikling i retning av samvirkeordninger for all omsetning av landbruks- og fiskeprodukter. Utviklingen her er fastlagt ved lover, hvor staten begunstiger og beskytter samvirkeordningene.

230

Gjennom kornmonopolet og kornordningen har staten overtatt all import og innkjøp av innenlandsk korn - og fastsetter prisene på denne varen. Møllene eies dels av staten, samvirkelag og private. Også på andre områder er det foregått en sosialisering. Vinmonopolet har overtatt all import og engrosforhandling av disse varer, som er lagt under lokalt veto i detaljsalg.

235

Kringkastingen er en statsinstitusjon og kinomategrafene i alt vesentlig kommunalisert. Hertil kommer så hele forbrukskooperasjonen med alle sine samvirkelag og produktive foretagender.

240

Når en så er klar over at boligbyggingen for å kunne løses må skje etter en plan, hvor staten og kommunene blir de ledende, og den store industrireising heller ikke kan skje uten staten og kommunenes medvirken - så vil enhver forstå at forholdene på dette område hos oss er under utvikling, det hele er i bevegelse og retningen har sosial tendens.

245

Vi står ikke overfor et samfunn som er ensartet kapitalistisk. Det er et blandet eiendoms- og driftsforhold, hvor store deler av næringslivet allerede er flyttet over på samvirke- eller sosialisert basis.

250

Det som trenges nå mer enn alt annet er å skape en samlet vilje i hete det økonomiske liv med en begynnende demokratisk forfatning, hvor arbeiderne og funksjonærene rykker inn som medbestemmende og på denne måten kommer inn på en utvikling hvor de blir industrielt interessert og fører hele sin organisasjon fram til ny og avgjørende innsats. Vi må skape en større produksjon med en høyere arbeidseffektivitet enn før, hvis vi skal nå fram til en bedre levestandard for hele folket. Vi har ennå ikke utviklet den fulle forståelse av dette blant de fagorganiserte. Det er ikke slik at når vi sosialiserer en virksomhet, så stiger arbeidsinnsatsen og vi får en større produksjon. Det hender av og til det omvendte. Derfor er det her tampen brenner. Vi må skape sikkerhet for at hele det økonomiske livs utbytte blir rettferdig fordelt, og at enhver

260

arbeider vet at han får sin del av det stigende overskuddet. Først da kan vi skape den mektige folkevilje som vi trenger til å gjenoppbygge hele vårt næringsliv.

265

Hva finansvesenet angår så sier programmet:

«Vår pengepolitikk må ta sikte på å skape stabilitet, tillit og stimulere arbeidslivet og må innrettes etter samfunnsmessige behov. Priser, penger og kredittvesen reguleres etter de retningslinjer som i samsvar med dette program blir fastsatt for den økonomiske politikk.»

270

Hermed er alt sagt. Vårt samfunn har allerede i dag ved de nyere banklover og bankinspeksjonen en stor innflytelse over hele kredittgivningen. Staten behersker Norges Bank, og det meget omtalte Ryggske diktatur under valutasvingningene i 20-årene kunne ikke vært etablert hvis ikke Mowinckels regjering hadde vært enig med Rygg. En lav rentepolitikk vil også komme til å bringe forsikringsselskapenes forhold under revisjon.

275

Det har vært nevnt i de før omtalte programutkast at arbeiderne burde bli representert i de større bedrifters direksjoner. Jeg har aldri vært noe begeistret for at vi begynner demokratiseringen ad den veg. Det må gå en viss utvikling foran før vi har skapt det rette grunnlag for arbeiderrepresentasjonen i direksjonene. Organisasjonene må ha fått utviklet en vilje og en mening med vårt næringsliv, og innarbeidet et inngående kjennskap til det og til bedriftsøkonomien før vi kan tenke oss at en arbeider vil kunne hevde seg og utrette noe positivt arbeid av betydning f. eks. som medlem av Hydros direksjon. Han vil ellers som regel bli enten et gidsel, en demonstrant eller et null.

285

Det er gjennom organisasjonens innflytelse i samarbeidsråd og bedriftsutvalg og ved arbeidernes deltakelse i produksjonsutvalgene at vi skal opparbeide den industrielle forståelse, dyktighet og interesse, som til slutt naturlig vil føre arbeiderne fram til direksjonsbordet i et demokratisert næringsliv.

290

Jeg tror for øvrig at selve sosialiseringen, når vi har fått alle de demokratiske råd og utvalg i arbeid, etter hvert vil kunne komme som et resultat av de erfaringer, drøftelser og utredninger som på denne måten nåes.

295

En hovedsak ved fellesprogrammet er også dette at organisasjons- og tarifflinjen

300

helt ut slåes fast. Det uttales bl. a.:

305 «Alt lønnsarbeid reguleres ved tariffmessige overenskomster mellom arbeidsgivernes, arbeidernes og funksjonærenes organisasjoner. For de yrker hvor fagorganisasjonen helt eller delvis savnes, skal Riksmeglingsmannen kunne fastsette lønns- og arbeidsvilkårene. Alle offentlige tiltak til regulering av arbeidsmulighetene skjer på alminnelige tariffvilkår.»

310 Her er det for første gang med alle partienes samtykke slått fast at vårt samfunn vil ha en gjennomført organisasjonsordning med tariffloven utbygget for hele næringslivet, og at tarifflønningene skal gjelde i alle tilfelle, slik at enhver form for «nødsarbeidslønn» faller bort.

315 Etter dette må ingen arbeidsgiver kunne motsette seg hverken organisasjon eller tariff - og heller ingen arbeider holde seg vekk fra fagorganisasjonen.

En må kunne vente seg en betydelig utvikling av fagorganisasjonen med lettelser for å få tariff i alle yrker etter denne uforbeholdne samfunnsmerkjennelse av
320 organisasjonene som et nødvendig ledd i hele næringslivet.

Hva arbeidsreisingen angår behandler fellesprogrammet både jordbruk, fiske og sjøfart. Om industrireisingen uttaler det:

325 «Industrireisingen må særlig ta sikte på å utvikle de virksomheter som ligger naturlig til rette for vårt land. I første rekke må skipsbyggingen få en betydelig økning ved storverksteder som etter hvert kan nybygge og reparere storparten av vår flåte. Jernsaken må løses. Våre naturlige råprodukter i tre, malm, fisk, frukt o.s.v. må gis den høyest mulige foredling ved våre egne industrianlegg.»

330

Som en vil se er det nettopp den samme arbeidsreising, som arbeiderbevegelsen tidligere har gått inn for og som ble utformet i Landsorganisasjonens og Arbeiderpartiets krisekrav i 30-årene.

335 Skal vårt samfunn nå på denne måte gå like løs på de store økonomiske oppgavene med den bredde og i det omfang som fellesprogrammet slår fast, så må staten på en ganske annen måte enn før ha full rede på alle økonomiske forhold. Vi må, som den engelske innenriksminister Herbert Morrison sier, ikke bare kunne oppstille et statsbudsjett, men også et nasjonalbudsjett. Vi må til

enhver tid vite hvordan enhver samfunnsgruppes økonomiske forhold ligger an, og hvordan næringslivets stilling er. For å kunne det må vi ha en langt mer effektiv økonomisk statistikk enn vi har nå.

345 Selvangivelsene inneholder et rikt materiale til belysning av de forskjellige samfunnsgruppers inntekts- og formuesforhold. Men de blir ikke behandlet inngående og hurtig nok til å få den betydning de skulle ha for å vurdere disse viktige forhold.

350 Vår bankstatistikk er heller ikke effektiv nok. Bl. a. må vi vite hvor bankene og forsikringsinstituttene investerer pengene. Hvilket næringsliv er det de først og fremst støtter med sin kredittgivning.

Heller ikke vår industristatistikk er så fullstendig som den bør være. Vi må f. eks.
355 især ha rede på hvor store bestillinger industrien ligger inne med for å kunne bedømme arbeidsmarkedet i den nærmeste framtid.

Det vitenskapelige forskningsarbeid som har så stor betydning for hele næringslivet må utvikles i langt høyere grad enn nå.

360

Om disse ting sier fellesprogrammet:

«Den vitenskapelige forskning på produksjonens område utbygges videre og organiseres rasjonelt med et sentralinstitutt for utvikling av forskningens
365 resultater i produksjonens tjeneste. En mer effektiv økonomisk statistikk.»

Jeg skal senere nevne hva sekretariatet foreslår på dette område.

Når vårt samfunn på denne dyptgående måte tar fatt på en ordning av det
370 økonomiske liv for å føre produksjonen fram til en sånn størrelse at alle får arbeid og at resultatene fordeles rettferdig, så alle får gode kår - så må dette ganske naturlig få stor innflytelse på hele fagorganisasjonens virksomhet. Især når det skjer slik som fellesprogrammet slår fast at organisasjonen selv gjennom samarbeidsråd, bransjeutvalg og produksjonsutvalg skal være med og øve sin
375 innflytelse i alle kontrollerende og regulerende instanser.

Allerede i blåboka uttales det at der er nødvendig for gjenoppbyggingen å bevare arbeidsfreden. I de siste årene før krigen gikk fagorganisasjonen i flere

380 tilfelle med på voldgift for å hindre konflikter. Hele arbeiderbevegelsens stilling
som folkebevegelse påla den så store forpliktelser overfor hele samfunnet at
fagorganisasjonen måtte innstille hele sin virksomhet på at den ved å utnytte
hele samfunnsapparatet kunne komme lengere ved forhandlinger og
voldgiftsavgjørelser enn ved åpne konflikter.

385

Det er denne utvikling som nå under gjenoppbyggingen er blitt ennå mer
aktuell, selv om arbeiderbevegelsen ved valgene ikke skulle få absolutt
stortingsflertall, men bli stående omtrent som nå. Ved et absolutt flertall vil
utviklingen i retning av store, samfunnsmessige lønnsavgjørelser bli ennå mer
390 nødvendig.

Fellesprogrammet har også der tatt konsekvensen fullt ut og erklærer at enhver
arbeidskonflikt må løses uten streik, lockout eller boykott.

395 Sekretariatet foreslår i den uttalelse som er lagt fram for representantskapet
følgende uttalelse:

«De store oppgaver i gjenreisningsperioden krever i større grad enn før at
arbeidsfreden sikres. Fagorganisasjonen vil for sitt vedkommende gå inn for at
400 alle tvister om lønns- og arbeidsvilkår blir løst uten arbeidsstans.»

Forutsetningen for dette er at den demokratisering og hele den sosiale utvikling,
som fellesprogrammet peker ut, virkelig gjennomføres. Programmet fastslår
nemlig også en fullstendig samfunnskontroll med valuta, priser,
405 råvaretildelinger og den nødvendige rasjonering etter de til enhver tid fattede
stortingsvedtak. Det gir også stortinget rett til å fastsette arbeidsregler og
myndighetsområde for de demokratiske næringsråd og utvalg.

Her trekker Landsorganisasjonens sekretariat ennå mer vidtgående
410 konsekvenser av fellesprogrammet, men i full sammenheng med hovedlinjene i
dette program.

Når vi går ut fra at den solidariske samfunnspolitikk som vårt folk nå vil slå inn
på utelukker de åpne arbeidskonflikter, så må vi også skape fullstendig sikkerhet
415 for at de samfunnsmessige lønnsoppgjør kan bygge på absolutt sikre og
håndgripelige kjensgjerninger, så hele arbeiderklassen vet og forstår at her
foregår det en regulering på et så pålitelig grunnlag som det er mulig å prestere,

420 og at alle opplysninger er gjenstand for kontroll og kritikk også fra arbeidsorganisasjonenes side.

Derfor foreslår sekretariatet:

425 «Godt utbygd og raskt arbeidende økonomisk statistikk. Lønnsøkonomisk institutt med utvidet husholdningsstatistikk i tilknytning til Statistisk Sentralbyrå. Kvartalsvis offentlig lønnsstatistikk.»

Fellesprogrammet uttaler også at meklingsinstitusjonen må utbygges slik at den til enhver tid kan ha full oversikt over alle lønns- og prisforhold.

430

Vi må altså innstille oss på en utvikling, hvor vi betrakter de åpne konflikter som et tilbakelagt stadium i fagorganisasjonens utvikling og gå fram til en solidarisk samfunnspolitikk, hvor lønnsoppgjørene vil samle seg mer og mer til store samfunnsoppgjør for hele arbeiderklassen, hvor alle lønsmottakeres lønns- og arbeidsvilkår fastsettes i henhold til produksjons- og varemengden og forholdet til de øvrige samfunnsklasser. Det vil bli de reelle verdiene, som avgjør reguleringene, og pengemengden må fastsettes deretter.

435

Det vil ikke lenger bli en regulering hvor arbeidsgiver- og arbeiderorganisasjonene står isolert mot hinannen med samfunnet som en slags uvillig oppmann. Samfunnet vil effektivt gå inn for å lede det økonomiske liv fram til oppfyllelsen av den oppgave å «skaffe arbeid til alle og øket produksjon så en ved rettferdig fordeling kan gi alle gode kår.»

440

445 Fagorganisasjonen blir i den kommende tid ikke bare den dynamiske kraft, som driver alle arbeiderkrav fram for samfunnet. Men den blir etter hvert mer og mer en konstruktiv og byggende medarbeider i utformingen av selve næringslivet gjennom de demokratiske institusjoner. Å føre hele arbeiderklassen fram til full forståelse av denne store overgang, som vi nå står midt oppe i, det er den kjempeoppgave som nå må legge beslag på alle aktive krefter innen Landsorganisasjonen, forbund, samorganisasjoner, foreninger og klubber.

450

Hele utviklingen står og faller med i hvor stort omfang og hvor hurtig dette kan skje.

455

Fagorganisasjonens første oppgave var å skape klassesolidaritet. Den var på sett

og vis en uavhengighetserklæring til det kapitalistiske samfunn. Og prøven på
vår solidaritets styrke var at vi kunne stanse maskinen, hvis ikke våre krav kunne
460 få en rimelig løsning på annen måte.

Men selv i fagorganisasjonens første periode var vi klar over at vi ikke kunne bli
stående her. Hvis en bare evner å stanse maskineriet, så er og blir en allikevel en
underklasse og vender tilbake til arbeidet som sådan, selv om lønnsforholdene
465 blir bedre. Det er de undertryktes form for lovlig opprør mot den bestående
ordning uten å skape noen ny.

Vi var en tid usikre på om det overhodet kunne la seg gjøre på demokratisk vis å
skape en ny samfunnsordning. Ja, der var tider da det ble et dogme at en ny
470 samfunnsordning ikke kunne etableres uten revolusjon. Det var da en så på
streiken som «den revolusjonære gymnastikken» for å bruke et svensk uttrykt
og riksdagsmennene ble kalt «riksdagskojare» fordi de innbildte arbeiderklassen
at det var noen framgangslinje ad den veg.

475 Men nazismen og verdenskampen mot den har vist oss hvilken veldig makt
staten har både på godt og ondt. Og både de objektive og subjektive forhold
etter verdenskrigen har ført til at hele arbeiderbevegelsen har avgitt erklæringer
om at den tror at vegen fram til sosialismen kan vinnes på demokratisk vis.

480 Dermed har også streiken mistet den begrunnelse som lå i den revolusjonære
situasjon. Tilbake står bare dette at vi beholder vårt beredskap for det tilfelle at
nye reaksjonære bevegelser skulle dukke opp.

En arbeiderklasse, som erobrer samfunnsmakten i stat og kommuner, og som er
485 langt på veg til 100 % organisasjon med hele arbeidslivet tarifflagt og som har
preget det hele samfunnssyn så sterkt i sin favør som fellesprogrammet gir
uttrykk for - den kan ikke bli stående ved dette at den kan stanse maskinen. Den
går like fram til det nye og langt større formål for solidaritetsarbeidet, det nemlig
at vi skal utvikle klassesolidariteten til en samfunnssolidaritet og at vi skal være
490 med og styre maskinen sammen med de andre samfunnsklassene, og at vi på
denne måten skal oppnå langt mer både for oss selv og de øvrige grunnklasser
enn noensinne før.

Det betyr ikke at fagorganisasjonen får et begrenset virkeområde mot tidligere.
495 Det blir bare så meget større, ja helt ubegrenset, for det fører fram til hittil

uanede solidaritetsforhold i vårt samfunn.

Men her står vi i en overordentlig vanskelig overgangstid. For mange
500 fagorganiserte har fremdeles de gamle forestillinger om fagorganisasjonens
virkemidler, at det er arbeidsstansen som er det eneste virkelige effektive.

Det er det mest radikale og rensmakende, synes de, Det er et neveslag i bordet
både overfor arbeidsgiver og samfunn - det eneste som reaksjonen forstår og har
505 respekt for.

De vil ikke erkjenne at streiken er et tilbakelagt standpunkt, - at den er et
virkemiddel som hører til i den perioden, da kapitalistene satt med all makt både
i stat, kommuner og næringsliv.

510 I dag kan streiken ofte være til langt større skade for arbeiderbevegelsen og den
sosialisme, som vi vil skape, enn den er for kapitalistene.

Arbeidsgiverne får arbeidskraften tilbake når streiken er slutt, selv om de har
515 måttet gi noen innrømmelser, De har den samme maktstilling som før. Men
hvis streiken har svekket troen på at arbeiderbevegelsen virkelig kan bygge opp
et varig freds- og kultursamfunn i et planmessig framskritt - så har den vært til
ubotelig skade for sosialismen.

520 I dag venter tusener på tusener i de andre samfunnsklasser på hva
arbeiderklassen kan evne å bygge opp av nye og varige økonomiske, sosiale og
kulturelle verdier i vårt samfunn. Etter all sannsynlighet er de endog villige til å
gi arbeiderbevegelsen flertallet og regjeringsmakten i tro på at den kan utrette
noe stort og varig i norsk historie.

525 Intet er tåpeligere eller mer forbrytersk mot sosialismen enn å forspille denne tro
og tillit ved mer eller mindre velbegrunnede konflikter, som uvegerlig vil føre til
at alle de, som vi ville ha kunnet samarbeide med, vender seg fra oss i den
håpløse følelse av at vi selv ennå ikke har nådd fram til den rette
530 samfunnssolidaritet, og derfor heller ikke kan lede vårt samfunn inn på nye og
tryggere baner i en frihetskjennele som bygger på rettferd for alle og hensyntagen
til det heles vel.

Og hertil kommer at all erfaring fra de siste årene før krigen viser at når

fagorganisasjonen har nådd en sånn maktstilling som nå, så oppnås den ved forhandlinger og rettsavgjørelser så meget at intet videre av betydning kan vinnes ved konflikt. Denne erkjennelse må nå bli gjenstand for en almen tilegnelse av hele arbeiderklassen. Hvis ikke får vi den fortvilte situasjon at
540 fagorganisasjonens ledelse og hele arbeiderbevegelsen arbeider på én linje, mens store deler av medlemsstokken ikke forstår den utvikling de selv er inne i, og at de derfor ved sine aksjoner blir stående som kjerringa mot strømmen og virker til å diskvalifisere hele arbeiderklassens store seierrike frammarsj. Og de vil ikke gjøre dette fordi de er så egoistiske at de setter utsikten til egen øyeblikkelig
545 fordel over alt annet. Nei, de vil selv tro at de nettopp er fanebærere for det radikale og omformende, at de formelig er pionerer i retning av å skape større livsrom for arbeiderklassen. En sånn virkelig tragisk situasjon må vi for all del unngå ved et iherdig opplysningsarbeid og ved at vi går like løs på problemene i hele sin bredde og får organisasjonenes formål og virkemidler klargjort for alle
550 medlemmer. Hva der kanskje kunne være radikalt i 20-årenes høyspente klassekampsituasjoner, er det ikke lenger i dag. Det er reaksjonært fordi det skader arbeiderklassens hovedformål.

La oss bli fullt klar over vår stilling. Vi er ikke lenger under tyranniet - hverken
555 gestapotorturens eller kapitalismens. Vi lever i en overgangstid, hvor produksjonsformene skifter fra rent privatkapitalistisk til samvirke- og sosialiseringsformer uten at dette dog ennå er blitt det overveiende i vårt samfunn. Vi står midt oppe i en demokratiseringsperiode, hvor det økonomiske livs demokratisering er høyaktuelt.

560 Dette har også innvirkning på den moralske side av vår bevegelse. I krigen er det noe en kaller troppenes moral. Og uten at den er i orden kan ingen vinne slaget.

Vi står overfor den største kamp i vår historie etter selve frigjøringskampen, den
565 nemlig å frigjøre det norske folket fra all økonomisk tvang og urett. Og det skal skje på demokratisk vis i en utviklingsepoke hvor vi fører hele samfunnet med oss fram til sosialismen.

Vi må derfor ikke lenger slepe på metoder og virkemidler som har sin
570 begrunnelse i tyranniets dager.

Tyranniet som selv er umoralsk i alt sitt vesen avler som sin motsetning sammensvergelse, som også benytter alle midler i kampen.

Demokratiet derimot forutsetter at grunnlaget er bygget på hederlighet, full respekt for alle avtaler og rettskjennelser, intet falsk spill i forholdet mellom organisasjonene og samfunnsklassene i et samfunn som vil fram til en rettferdig og solidarisk politikk.

Mens vi før av og til oppfattet oss som sto vi i fiendens land, hvor vi kunne føre guerillakrig, så er det nå vårt eget land hvis verdier vi skal beskytte, øke og forsvare. Hele denne omvurdering, som begynte før krigen og som ga seg utslag ikke bare i vår taktikk og kampmidler, men også i vår forkynnelse og våre sanger - den er nå forsterket etter krigen og er ytterligere blitt preget av den utvidede solidaritet som er skapt mellom alle gode nordmenn under frihetskampen.

Nå må dette få prege hele vårt organisasjonsliv helt fra Landsorganisasjonen og forbundene og fram til foreningene og klubbene og gruppene på hver arbeidsplass.

Det må bli slutt med den falske taktikk at når en etter tariffen ikke kunne foreta en samlet foreningsaksjon, så brøt der ut «direkte aksjoner» som ingen offisielt sto ansvarlig for. Slike foreteelser bryter ned den gjensidige aktelse og respekt for det avtale- og rettssamfunn vi vil bygge opp. Det har intet med demokrati å gjøre og er en arv fra gammel «partisankrig» under det kapitalistiske tyranni.

Når det er så vanskelig å få dette innarbeidet, så er det fordi vi ennå ikke på arbeidsplassene har skapt det demokrati som vi vil ha og som fellesprogrammet går inn for.

Det er overgangstidens vanskeligheter vi står midt oppe i, og vi må så å si ta de demokratiske ordninger på forskudd og innrette oss som om de allerede var trådt i kraft.

Jeg vet meget godt at det kan være mange forhold på en arbeidsplass, som frister til direkte aksjon. En ubehagelig arbeidsformann, hvis forhold det er så vanskelig virkelig å klarlegge for en rett. Nei, så stanser vi heller arbeidet - det er slag i saken det. Men det er en høyst udemokratisk framferd. Anvendt av den annen part ville vi si det var nazisme. Egentlig burde alle arbeidsledere underkastes en mentalundersøkelse før de fikk anledning til å praktisere. Det er en stor sak for fagorganisasjonen å få kultivert disse forhold, men det gjør vi ikke ved direkte

aksjoner, som på sitt vis er et utslag av den samme ånd som vi vil utrydde hos
615 arbeidslederne.

Gjennom de produksjonsutvalg som nå skal opprettes vil der bli anledning til
samtaler med bedriftsledelsen om alle de forhold som er til hinder for at arbeidet
går lett og behagelig for seg. Der skal vi også ta opp til behandling de verste
620 former for arbeidsledelse, og søke å få rettet på skjevhetene.

Hele tariffsystemet som vi nå skal gjennomføre overalt, må vi selv respektere
fullt ut og ikke fuske med. Det er avgjørende for hele den nye
samfunnssolidaritetens moral at vi får en «renhårig» opptreden gjennom alle
625 ledd innen organisasjonen på dette område. I det hele tatt blir det nå mer
nødvendig enn noensinne før at hver arbeider og hver eneste instans innen den
samlede organisasjon får en større fellesfølelse, et større organisasjons- og
samfunnsansvar enn før.

630 Men det må også bygges på en større samfunnskunnskap med full klarhet over
de faktiske økonomiske og produktive forhold i landet vårt.

Gjenoppbyggingen kan ikke klares uten en mektig samlet folkevilje. Den
samfunnsklasse som vil ha innflytelse over utviklingen må ikke bare reise krav,
635 den må også være villig til å gjøre den største innsats i gjenoppbyggingen.

Intet virkelig stort kan gjennomføres i et folk uten det er fylt av en moralsk
kraft, en stor offervilje og en solidarisk evne til godt samarbeid med gjennomført
orden og disiplin. Var dette nødvendige bud under frihetskampen, så er det
640 likeså nødvendig nå når vi skal gjenreise hele vårt lands økonomiske produksjon
etter tyskernes og N.S.-enes plyndringer og herjinger. Hvis vi ikke består denne
prøve på solidaritet og organisasjonskultur, så vil vi ikke kunne beholde den tillit
fra store lag i vårt folk som tidligere har stått på avstand fra oss.

645 Når vi drøftet disse tingene under okkupasjonen, sa vi til oss selv at en av
prøvene på denne vår evne til stor og god samfunnspolitikk ville være om den
politiske arbeiderbevegelse kunne samles til ett parti. Det er drøftet i fengsler og
konsentrasjonsleirer, under alt illegalt arbeid og under utlendighet i Sverige og
England.

650 Og så vidt jeg har kunnet forstå har det over alt vært full enighet om at dit hen

må vi komme så snart som mulig. Derfor har jo også Landsorganisasjonens sekretariat reist saken og fått samlingsforhandlinger i gang.

655

En er enig om at samlingen skal skje under full erkjennelse av at gjennom demokrati og folkestyre skal vegen fram til sosialismen føres - og en kunne derfor med Tordenskjold si: Hva fanden nøler I etter?

660

En slik samling må være fylt av den rette samarbeidende ånd, hvor ingen vil forsøke å herske over den annen eller drive fraksjonspolitikk. Men etter alt det som tidligere er hendt hos oss skulle vi vel ha lært å innrette oss bedre enn før.

665

Husk at det er den samlede arbeiderbevegelses misjon å føre hele vårt samfunn fram til et solidaritetsforhold, hvor vi gjennomfører kravet om å fri alle mennesker for nød, for frykt og for tvang. Det kan ikke gjøres uten at vi selv har lært å handle i solidaritetens, kameratskapets og samarbeidets ånd. Først når det skjer står vi i den stilling at vi både moralsk og organisatorisk kan øve den store innflytelse på samfunnsutviklingen som det er vår misjon å utføre.

670

Her er det da at sekretariatets uttalelse peker på det veldige opplysningsarbeid som ligger foran fagorganisasjonen nå for at vi på alle områder i det økonomiske liv kan prege utviklingen med vår oppfatning.

675

Aldri har noen slekt i vårt folk slått overfor så store samfunnsoppgaver som vi nå i dag. Måtte bare den norske arbeiderklasse og dens organisasjoner være fullt klar over dette og handle deretter, så vil vi kunne oppleve en rik utvikling i vårt samfunn de kommende år.

680

Kilde

Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie 2, 1977

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/fagorganisasjonens-problemstilling-i-dag>

685

690